

УДК 331.107.5:711.437(1-22).001.76

Є.О. Ланченко

*Доцент кафедри аграрної соціології та розвитку села
Національного університету біоресурсів і природо-
користування України, кандидат економічних наук,
м. Київ*

ФОРМУВАННЯ СОЦІАЛЬНОГО ПАРТНЕРСТВА В СИСТЕМІ УПРАВЛІННЯ РОЗВИТКОМ СІЛЬСЬКИХ ТЕРИТОРІЙ: ІННОВАЦІЙНИЙ ПІДХІД

Висвітлено зміни в системі управління розвитком сільських територій, проаналізовано сучасний стан зайнятості в сільському господарстві. Обґрунтовано інноваційний підхід до формування соціального партнерства на територіальному рівні та мотивації праці в органах управління сільськими територіями.

***Ключові слова:** соціальне партнерство, управління розвитком сільських територій, мотивація праці в органах управління сільськими територіями, інноваційні засади соціального партнерства, оцінка розвитку адміністративно-територіальних одиниць, критерії оцінювання*

У післявоєнний період і до початку 90-х років ХХ ст. сільське господарство України стрімко й поступально розвивалося. Було сформовано потужний агропромисловий комплекс, і вагому роль відіграла його ключова ланка — аграрна сфера, яка забезпечувала в селах основну занятість та розвиток усіх галузей соціальної інфраструктури. Головним суб'єктом соціально-економічного розвитку сільських територій тоді було колективне господарство — колгосп чи радгосп, оскільки до сфери його компетенції також входив соціальний розвиток громад.

Перехід до ринкової економіки спричинив реформування сільськогосподарських підприємств. Нині вони займаються виробництвом, і їхньою головною метою є отримання максимального прибутку, підвищення рентабельності. Розвиток аграрного сектору економіки за останнє десятиріччя привів до значної диференціації господарських типів аграрних формувань. З'явилися дві нові форми господарювання — фермерські господарства й агрохолдингові компанії, а також почали стрімко розвиватись особисті селянські господарства. Проте значна частина працездатного сільського населення втратила робочі місця в суспільному секторі економіки й відповідний “соціальний пакет” (рис. 1).

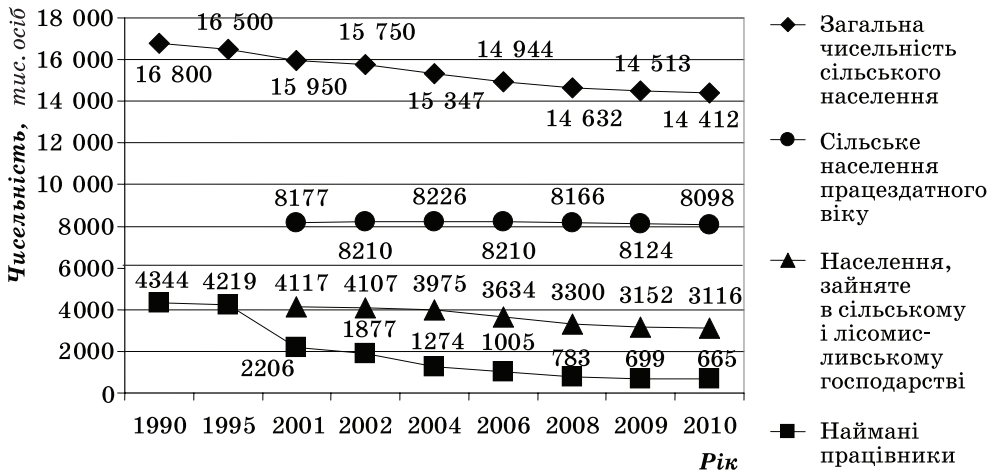

Рис. 1. Формування й використання трудових ресурсів села
Побудовано автором на основі джерел: [1–4].

Аналіз останніх досліджень і публікацій свідчить, що питаннями удосконалення системи соціально-трудових відносин, мотивації праці, формування дієвого соціального партнерства тощо займаються багато вчених-економістів. Дослідження цієї проблематики в аграрному секторі економіки здійснювали такі вчені, як В. Дієсперов, М. Малік, О. Попова, І. Прокопа, В. Терещенко, Л. Червінська, К. Якуба та ін. Проте науковці мало уваги приділяють питанням формування дієвого соціального партнерства в управлінні сільськими територіями на обласному, районному й сільському (селищному) рівнях, проблемам удосконалення мотивації й стимулювання праці персоналу органів місцевої влади різних рівнів управління на умовах змагальності.

Метою цієї статті є обґрунтування інноваційних методичних засад формування соціального партнерства в системі управління соціально-економічним розвитком сільських територій, поліпшення екологічного стану останніх та вдосконалення мотивації праці персоналу органів влади на місцях.

Зважаючи на нинішню складну соціальну ситуацію у селах, потрібно привертати увагу вчених, чиновників і практиків до розроблення й реалізації заходів щодо підвищення соціальної ефективності сільського господарства та сталого розвитку сільських територій, зокрема:

1) удосконалення організаційно-економічного механізму земельних відносин (розвиток орендних відносин, обмеження кількості учасників і площ земельних масивів аграрних формувань, встановлення нормативів зайнятості в суспільному секторі аграрної економіки, формування належного контролю за родючістю сільськогосподарських земель);

2) розширеного відтворення основних засобів сільськогосподарських товаровиробників (удосконалення амортизаційної, інвестиційної політики, фінансово-кредитного механізму; підтримка сільськогосподарського машинобудування, нововведень у агротехніці й технології);

3) державної підтримки й надання пріоритету соціально-економічному розвитку села (удосконалення системи оплати праці, соціального захисту й пенсійного забезпечення працівників сільського господар-

ства; розвиток несільськогосподарських видів діяльності; формування соціального партнерства між членами сільської громади, сільським бізнесом і управлінським корпусом сільських територій та ін.).

У межах останнього напряму розроблено нову концепцію й методичні засади формування соціального партнерства в системі управління розвитком сільських територій та дієвої мотивації роботи керівних кадрів органів управління сільськими територіями щодо створення сприятливих умов життєдіяльності й праці у селах.

За останні два десятиліття галузевий принцип організації системи управління соціально-економічним розвитком села було замінено на територіальний. Тепер вирішення питань розвитку сільської економіки, соціальної сфери села та забезпечення охорони довкілля в сільській місцевості стало головним обов'язком управлінського корпусу органів державної влади й місцевого самоврядування. Проте часта зміна та ротація посадовців вищого й середнього рівнів, дублювання і розпорошення повноважень між владними структурами, а головне — відсутність у державних чиновників мотивації праці не сприяють вирішенню проблем розвитку села. Ані глава адміністрації, ні керівники й працівники її підрозділів, силових структур, контрольних служб і наглядових органів, ні представники бізнесових кіл тощо не мають прямої (матеріальної й нематеріальної) зацікавленості у вирішенні суспільно значущих питань розвитку аграрного й інших секторів економіки, житлово-комунального й побутового господарств, дошкільної й шкільної освіти, сфери охорони здоров'я, фізичної культури й спорту, громадського харчування на селі тощо.

Отже, головною причиною деструктивного розвитку аграрного сектору та сільських територій є відсутність мотивації соціально-трудової активності учасників забезпечення життєдіяльності сільських громад. Місцева влада, бізнесові кола і сільські мешканці мають сформувавши механізм взаємовідносин та узгоджено працювати з метою створення належних умов для трудової діяльності селян, надання соціальних послуг, тобто потрібно організувати дієве соціальне партнерство на територіальному рівні. Сторони соціально-трудових відносин повинні забезпечити умови для розвитку сільської економіки та соціальної інфраструктури, а побачивши перспективу, активізується й працездатне сільське населення.

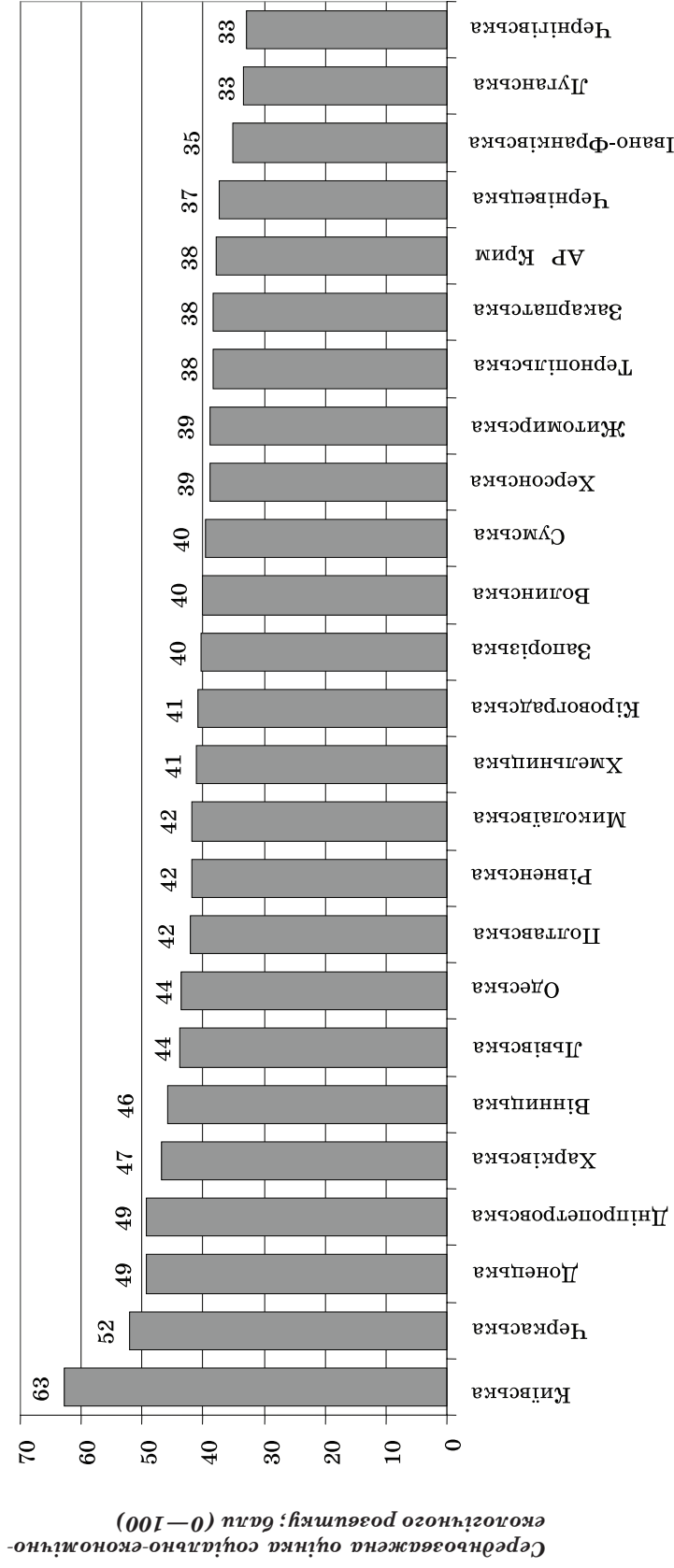
Територіальні громади та органи влади вищого рівня, які, відповідно, обирають і призначають представників місцевої влади, мають оцінювати й контролювати їхню діяльність. І найкращим інноваційним варіантом оцінювання соціально-трудової активності державних службовців є формування їхнього рейтингу за системою показників, що зумовить невимушене змагання чиновників за досягнення кращих результатів у діяльності, спрямованій на поліпшення соціально-економічного й екологічного стану сільських територій. На основі вивчення динаміки таких показників можна робити висновки про результативність роботи відповідних чиновників і доцільність їх перебування на посадах та посилювати мотивацію їхньої праці. Члени громад відповідним чином реагуватимуть під час чергових виборів до місцевих рад. Тільки тоді у селах з'являться нові робочі місця, відродиться підприємництво, підвищиться рівень життя населення.

Щоб провести максимально об'єктивне оцінювання економічного й соціального розвитку та екологічного стану сільських територій відповідних адміністративно-територіальних одиниць (АТО), потрібно визначитися із системою критеріїв-показників, які мають повною мірою відображати ресурсний потенціал певних територій та рівень його використання. Запропоновано оцінювати ресурсний потенціал сільських територій АТО за трьома групами показників. До першої групи належать показники, що характеризують земельні ресурси (територія, тис. кв. км; площа сільськогосподарських угідь, тис. га), до другої — трудові ресурси (чисельність наявного населення, тис. осіб; чисельність постійного сільського населення працездатного віку, осіб), до третьої — основний капітал (загальний обсяг основних засобів, млн грн; основні засоби сільського господарства, мисливства й лісового господарства, млн грн).

Надалі пропонуємо застосовувати три групи показників розвитку сільських територій, за якими можна зробити висновок про ефективність роботи органів державної влади й місцевого самоврядування: групу “Економічний розвиток”, що складається з 15 показників (уведення в дію нових основних засобів сільського господарства, млн грн; поголів'я великої рогатої худоби, тис. голів; обсяг виробленої продукції рослинництва й тваринництва, млн грн; кількість малих підприємств, од.; роздрібний товарооборот підприємств у сільській місцевості, грн та ін.); групу “Розвиток соціальної сфери”, що містить 27 показників (чисельність найманих працівників підприємств, установ, організацій, тис. осіб; рівень безробіття населення, %; середньомісячна номінальна заробітна плата найманих працівників, грн; кількість потерпілих від злочинів, осіб; смертність населення та кількість хворих тощо) та групу “Екологічний стан”, яка об'єднує 7 показників (частка забруднених зворотних вод у загальному обсязі скидання, %; використання вторинної сировини за видами у натуральних показниках та ін.). Усі ці показники можна знайти в доступних статистичних виданнях.

При розрахунку рейтингових показників беруть до уваги тільки відносні показники (у розрахунку на одиницю певного ресурсу чи всього ресурсного потенціалу) і стандартизують (нормують) їх за 100-бальною шкалою. Кожний окремих показник, а також інтегральні показники за кожним їх блоком та в цілому характеризуватимуть рівень соціально-трудової активності тих державних службовців органів влади вищої й середньої ланок певної сфери управління (освіта, медицина, житлово-комунальне господарство тощо), які відповідають за забезпечення нормального життєвого середовища та трудової діяльності у селах.

На прикладі областей України та Автономної Республіки Крим було обчислено рейтингові оцінки окремо економічного, соціального й екологічного та інтегрального показників сталого розвитку сільських територій (рис. 2). Розрахунки засвідчили, що невеликий відрив між показниками АТО формує справедливе конкурентне середовище й рівні можливості для змагання серед управлінського персоналу органів державного управління, метою чого є підвищення рівня та якості життя сільського населення. Надалі запропоновано поділити 25 АТО на три групи за досягнутим рівнем розвитку та ввести для оцінювання сталого розвитку сільських територій додаткові показники, які б дали змогу об'єктивно визначити рівень концентрації ресурсного потенціалу в тій

*Рис. 2. Інтегральні показники сталого розвитку сільських територій АТО
Побудовано автором на основі джерел: [1—11].*

чи іншій АТО та результативність роботи адміністративного персоналу органів місцевої влади, що опікується відповідним напрямом розвитку сільських територій.

Слід зауважити, що зібрати всі зазначені показники по району в розрізі сіл і селищ та по області в розрізі районів не так просто. Тому враховуючи наявність статистичної інформації за 2006 р. для всіх областей і АР Крим (для прикладу розрахунків можна взяти дані за будь-який з останніх років, оскільки це не вплине на важливість отримання наукового результату), нами здійснено першу спробу розрахувати показники сталого розвитку сільських територій АТО. У подальших дослідженнях буде звернуто увагу на методологію статистичного обліку та обґрунтування напрямів її удосконалення з метою проведення щорічного оцінювання комплексного розвитку сільських територій за статистичними даними як одного з головних напрямів оцінювання ефективності й удосконалення мотивації праці персоналу органів влади, причетного до формування оптимальних умов праці й життя в селах.

Зважаючи на тенденції й реальний стан соціально-економічного розвитку сільських територій, результати діяльності учасників забезпечення життєвого середовища на селі, потрібно буде час від часу вносити й певні зміни до переліку показників рейтингової оцінки соціального, економічного й екологічного розвитку сільських територій, адже одні показники досягнуть свого оптимального значення, а інші — навпаки. Отже, запропонована система рейтингового оцінювання розвитку сільських територій має бути динамічною, гнучкою та стати засобом не лише оцінювання регіонального розвитку сільського сектору, а й мотивації до ефективної роботи керівників і спеціалістів різних рівнів системи управління сільськими територіями та формування на обласному, районному і сільському (селищному) рівнях дієвого механізму соціального партнерства. Результати рейтингового оцінювання трудової діяльності персоналу органів влади можна покласти в основу системи оплати й нематеріального стимулювання праці (нагородження орденами, грамотами тощо).

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Сільське господарство України за 2010 рік : стат. зб. / [ред. Ю.М. Остапчук]. — К. : Держкомстат України, 2011. — 385 с.
2. Сільське господарство України за 2008 рік : стат. зб. / [ред. Ю.М. Остапчук]. — К. : Держкомстат України, 2009. — 369 с.
3. Сільське господарство України за 2006 рік : стат. зб. / [ред. Ю.М. Остапчук]. — К. : Держкомстат України, 2007. — 368 с.
4. Сільське господарство України за 2003 рік : стат. зб. / [ред. Ю.М. Остапчук]. — К. : Держкомстат України, 2004. — 314 с.
5. Розвиток сільських територій України / [гол. ред. О.Г. Осауленко]. — К. : ІВЦ Держкомстату України, 2006. — 751 с.
6. Статистичний щорічник України за 2006 рік / [гол. ред. О.Г. Осауленко]. — К. : Консультант, 2007. — 552 с.
7. Регіони України за 2008 рік : стат. зб. / [ред. О.Г. Осауленко]. — Ч. 1. — К. : Держкомстат України, 2009. — 369 с.
8. Регіони України за 2008 рік : стат. зб. / [ред. О.Г. Осауленко]. — Ч. 2. — К. : Держкомстат України, 2009. — 758 с.

9. Статистичний щорічник України за 2010 рік / [ред. О.Г. Осауленко]. — К. : Держкомстат України, 2011. — 560 с.
10. Праця України 2006 : стат. зб. / [відп. за вип. Н.В. Григорович]. — К. : Держкомстат України, 2007. — 333 с.
11. Статистичні щорічники за 2006 рік 24-х областей і АР Крим (25 статистичних видань).

Надійшла до редакції 14.03.2013

Ланченко Е.А. *Формирование социального партнерства в системе управления развитием сельских территорий: инновационный подход.*

Освещены изменения в системе управления развитием сельских территорий, проанализировано современное состояние занятости в сельском хозяйстве. Обоснован инновационный подход к формированию социального партнерства на территориальном уровне и мотивации труда в органах управления сельскими территориями.

Ключевые слова: социальное партнерство, управление развитием сельских территорий, мотивация труда в органах управления сельскими территориями, инновационные основы социального партнерства, оценка развития административно-территориальных единиц, критерии оценки

Lanchenko Y.O. *Forming of social partnership in the management of rural development: innovative approach.*

It covers the changes in the management of rural development, the current state of employment in agriculture. Proved an innovative approach to the formation of social partnership at territorial level and motivation in the administration of rural areas.

Keywords: social partnership, management of development of rural areas, motivation in administrations governing rural areas, innovative grounds of social partnership, evaluation of development of the administrative territorial units, criteria of evaluation